

KÖNYVESPOLC

Utcák, terek, emberek: Zalaegerszeg régi képeken

Összeállítható-e egy város története a fennmarad fényképek alapján? Igen is, meg nem is. Igen, mert egy adott kor felvételei megőrzik a még meglévő múltbeli emlékeket és állapotokat, rögzítik a jövő számára a kortárs történeteket, és a környezetet. Nem, mert a mégoly beszédes képet is tovább kell vallatni a történeti munka egyéb eszközeivel, összegyűjteni a vele kapcsolatos és róla szóló ismereteket. Használhatjuk illusztrációnak, de főanyagnak is, amikor a képek adataival és a háttér-információkkal kiegészítve már történetet beszélhetünk el általuk. Ezek kombinációjából áll össze egy többnyire fényképes várostörténeti kötet – így a zalaegerszegi is.

Németh József bevezető tanulmánya fajsúlyos, röviden áttekintő várostörténetet mond el. Bár forrás- és adathalmazt rejt el a grafikákkal tűzdelt hat oldalon, írása élvezetes olvasmány. Szerzője történésznek, irodalmárnak és lokálpatriótának egyaránt kiváló. A könyv a város első írásos említésének 750. évfordulójára jelent meg.

A fényképek az 1890-es évektől indulva az 1960-as évekig mutatják be a várost. A három színnyommal három részre tagolt anyag egyenként kb. 30–30 évet fog át. Az első periódusban zöldben látjuk a települést az 1920-as évekig. A Zalaegerszegi Széptudományi Egyesület 1901-ben született megfogalmazásában: „A közlekedési szabadság, a szabad verseny, a gőz és a villany korszakában a városok a tudomány, művészet, ipar és kereskedelem központjává igyekeznek lenni.” Amit látunk, az valódi város. Széles utcáit fasorok szegélyezik, terek és parkok tagolják. Felállították az ország első Deák Ferenc szobrát, 1904-ben márványtömbbe faragták első polgármestereit, Kovács Károly portréját. A templomok, szállodák, kávéházak, elemi és felsőbb iskolák épületeikkel és tanár, diák tablóival, a lakóházak és a bennünk élő földművesek és iparosmesterek akkori állapotukban ma is láthatók a megőrzött felvételeken. A serdülő város szerves részei voltak az apró kereskedések, a könyvnyomda, a kékfestőgyár, villanytelep, a vasút és a kávéház a benne működő „Apolo mozgó”-val. Középületei közt láthatjuk a takarékpénztárat, a törvényházat, a pénzügyigazgatóságot és a vármegyeházat is, amelyet Deák Ferenc tett híressé a közteherviselésről elmondott beszédével. Az itt látható, 1900 körül készült felvétel azt az állapotot őrzi, amikor az eredeti, 18. sz-i katonai célokat szolgáló épületet 1891-ben kibővítették és a megyei, majd főispáni hivatal és levéltár működését szolgálta.

A következő, az 1920–1940-es évek periódusában meleg, barna árnyalatokban ismét láthatjuk a vármegyeházat egy újabb átépítés után, amikor még egy emeletet és szép neobarokk homlokzatot kapott. Ezekben az években már nem kívánság,

hanem állapot a város csinosítása. A Zalaegerszegi Újság írja 1934-ben: „Zalaegerszeg az ország legszébb vármegyéjének székhelye, nem marad már a többi székhelyek mögött külső csín tekintetében. Évről évre szépül a város...” A látkép is sűrűbb, magasabb beépítést mutat. Ha a városházát és környékét összevetjük a korábbi állapotokkal, azt tapasztaljuk, hogy az 1898-ban átépített épület és szomszédos házai 1927-ben is ugyanazt a képet mutatják. Ami változott, az a környezet. A fa vilanyoszlopokat vasszerkezet váltotta fel és néhány utcai árus is feltűnik Serényi Árpád fotóján. 1920 körül a piacot, 1935 körül a hetivásárt örökítette meg a fényképész. E két állapot összevetésekor figyeltem fel másik két, a régi és az átépített városházát is bemutató felvételre. Az egyik levelezőlap, melyet a postán el is küldtek a címzettnek. Az üdvözlő sorok között jól látható, hogy megjelöltek egy épületet, és ráírták: Patika. A másik felvétel kinagyítva ábrázolja ezt az utca-részletet, és a Jegyzet a korábban megjelölt házat Mándi patikának nevezi. E két kép (16. és 78.) példája lehet annak a munkának, amit a látvány és az adatok alapján a történésznek kell elvégezni: a patikák, a régi és neobarokk megyeháza és Komlós kereskedése milyen időbeli kapcsolatban állnak. Helytörténész számára ez megoldandó feladat és talán e felvételekről is meg lehet még valamit állapítani azon kívül, hogy melyik gyűjteményben őrzik.

Ritkán látható fényképész téma az első világháborús hadifogoly, majd internáló tábor. Helyén, az 1924-es megszüntetés után az Országos Munkásbiztosító Intézet munkásszabatörömöt létesített tüdőbetegek számára. 1926-ban fejezték be a Ferences templom és kolostor építését. Munkálatait templomépítő bizottság felügyelte Pehm József apátplébános részvételével. A városban iparos- és munkásdalárda, gazdakör és tornaegylet is működött az egyéb társaságok mellett. A szintén 1926-ban épült emeletes tüzoltóaktanya jellegzetes szögletes ortronya több felvételen látszik, ezért e képek datálása csak 1926 utáni lehet. (ld. 80. sz.)

A bemutatott várostörténet utolsó periódusa rövidebb, az 1940-es évek végétől az 1960-as évek elejéig tart, a színe fekete-fehér. A fényképek tárgyválasztása, vagy a szerkesztő válogató szempontja röviden sorolható: politikai és egyházi rendezvények, a terménybeszolgáltatás, a háború utáni lakóház és gyárépítés, falumúzeum és légi felvételek Zalaegerszegről. Sivár, zárkózott és néptelen ez a város, az épített új környezet egyhangú és sablonos. A serkenő zöldből a ragyogó barnán át a fekete gödrébe zuhanunk. A kötet bevezetőjében találjuk a magyarázatot: „A régebbi vezetők, módosabb polgárok egy részét 1950 táján kitelepítették... A város folytonosságá, közösségi tudata is megtört távozásukkal.” A város 750 éves történetét 1997-ben ezzel az anyaggal zárni olyan, mintha vádbeszédet hallgatnánk. Ítélet nincs, nem lehet,

mert a hiányzó 30 év alatt is élt a város, nem tűnt el, és nem is tűnhet el nyomtalanul. Várjuk a folytatást a fényképszektől, a gyűjtőktől és gyűjteményektől egyaránt.

A könyv mint egész, jól sikerült, szép kiadvány. Szerkezete áttekinthető, részei szervesen illeszkednek, nem zavarják egymást. Az egységes elvet követő képaláírások magyar nyelvűek, címmel és kormeghatározással. A fényképész neve a kép lefolytatásának megadásával és az egyéb tudnivalóval a jegyzetekbe került. Az angol vagy német nyelven írtok rövidített történeti bevezető és képaláírás fordítást olvashatnak a képeket követő oldalakon.

A fényképekhez tartozó szöveg harmonikusan illeszkedik az oldalmezőbe, mindig a képek méreteihez és azok elrendezéséhez igazodik. A könyvtervező, Orbán Ildikó ízléses, szép könyvet alkotott, melynek 27x24-es mérete kényelmes teret, szellős elrendezést biztosít Megyeri Anna jól átgondolt válogatásának, szövegeinek. A képek három árnyalatú nyomása szellemes, dramaturgiai funkciójú elképzelés. A Zalai Nyomda minden tekintetben jó partnernek bizonyult. Németh József bevezető tanulmányát már méltattuk, munkája a könyv egésze szempontjából is elismerést érdemel. Záró sorával Zalaegerszeg jelenlegi és valaha volt lakóinak ajánlotta a könyvet, de bizvást lehet a szép könyv és a várostörténet iránt érdeklődőknek is. (A képeket válogatta, a magyaróz szöveget írta és a kötetet szerkesztette: *Megyeri Anna*. – Zalaegerszeg, 1997.)

Stockné Horváth Mária

Zalalövő története

Jó évtizede még alig reméltük, hogy Zala megyében is mind gyakrabban vehetjük majd kézbe egy-egy – akár kisebb – település történetét. Mostanában pedig évente 4–5 kötetet is polcunkra helyezhetünk. Örömmel olvastuk Letenye, Magyarszerdahely, Kerkaszentkirály, Zalasombatta, Lenti, Sziájtóháza, Zalatárnok, Zalavég, Zalabér, Batyk, Zalaistvánd, Pacsa történetét. Egervár helytörténeti olvasókönyvet adott ki. Jó érzés, hogy a felsoroltak közt sok a kis település, mint ahogy Zalasombattát is mindössze 68 ember vallja lakóhelyének. (Az elszármazottak, az érzelmileg kötődő érdeklődők természetesen több százan vannak.) A művek többsége nyugdíjas pedagógusok szívós, hosszú ideje végzett kutatómunkájának eredménye, de találunk a szerzők közt fiatal vasutas, idősebb festőt, nyugdíjas művelődésiház-igazgatót is. Zalatárnok mint a község szülője, Takács Ince ferences páter, kiváló egyháztörténész több mint négy évtizede foglalta írásba, s nemrég a község lelkes állatorvosának szervező munkája, áldozatkészsége segítette nyomdába.

E sorban új szint jelent Zalalövő karácsonyi ajándékul kézbevett, 500 oldalas, nagyalakú kötetből kibontakozó története. Már az is meglepő, s nem eléggé dicsérhető, hogy egy alig negyedfél ezer la-

kosú község ilyen terjedelmes mű kiadására vállalkozik (nemrég egy rövidebb történeti összefoglalás is megjelent a községről). Feltűnő a kötet elsősorban azért, mert hét elismert, főleg levéltáros kutatót vett rá a nagyon részletes kutatásra a szerkesztő, *Molnár András*, a Zala Megyei Levéltár igazgatóhelyettese, aki maga is színvonalas tanulmányal szerepel a kötetben. A vállalkozás nemcsak a terjedelem miatt tiszteletreméltó, hanem ezért is erőteljes próbáló, mert a római kort leszámítva még alig-alig támaszkodhattak előtanulmányokra. Bonyolította a szerkesztő és a szerzők munkáját, hogy Zalalövő mai területén valaha 11 település létezett, ebből 7 máig is őrzi hajdanai önállóságának tudatát.

A kötetet *Redő Ferenc* tanulmánya nyitja. A szerző több mint negyedszázada nyarainak egy részét itt töltötte: 1973 óta részese, két évtizede vezetője a község belterületi alatt rejtőző római város, Salla maradványai ásátásának. Redő bevezetésül felvázolja azokat a természeti viszonyokat, melyek nemcsak a római település kialakulását határozták meg, de figyelembe vételük nélkül a község középkori sorsa sem érthető, sőt jövője sem tervezhető. Redő tanulmányának nagy érdeme, hogy nem csak a kelta nyomoktól követi a katonai tábor, a municipiummá fejlődő Salla sorsát, későbbi sorvadását, majd a villa publica virágzását, hanem új ismeretekkel is szolgál Salla területéről, a terület római úthálózatáról, annak alakulásáról is. (Ugyancsak Redő Ferenc a szellemi atyja a várhatóan hamarosan újra, immár méltó körülmények közt megnyíló, a környék római múltját bemutató állandó kiállításnak is.)

Ekler Péter a környék középkori okleveleinek tanulságát összegzi. Csak dicsérettel lehet említeni, hogy nem szorítokzik a Lövő helyén valaha létezett településeket említő oklevelekre, hanem 10–15 kilométer sugarú kört vesz számba. (Legfeljebb fejezete címén igazítanak: 6 Zalalövő 1178–1490 közti történetét ígéri. Az első oklevél valóban 1178-ból maradt ránk, de abban még nem Lövő, hanem néhány délkeletre fekvő település neve szerepel. Községünk első ránk maradt említésének dátumát tanulmányában Ekler pontosan közli: 1295.). Nem marad adósunk a község nevének magyarázatával sem: „Neve az egykor itt élt és gyepű- illetve határőrzéssel megbízott emberek foglalkozására utal, vagyis Lövő a gyepűvédelem céljára telepített határőrök, lövők lakóhelye volt.”

Bilkei Irén 76 év áttekintésére vállalkozott. A rövid időszakot indokolja, hogy 1490 az európai történelemben is korszakhatár, 1566 pedig Lövő sorsában a török veszély közelsége miatt nyit új fejezetet. Tanulmányának summája: A környék a gyepűőr-leszármazott egyetlen nemesek települési zónája. A lövőiek számára bizonyára érdekessé teszi a tanulmányt, hogy belőle már elődeik, a hajdani birtokos családok neveit is megismerhetik.

Simon Éva az 1566–1690 közti periódusról rajzolt nagyon részletes képet. Számomra a legnagyobb szellemi izgalmat azt jelentette, hogy megismerhettem egy mindmáig feltáratlan sorsú kis váracskát mindennapi életét. A lövőiek annak örülhetnek legjobban, hogy az emlékezetben mindmáig élő,

több közkezen forgó útikönyvben is emlegetett, de felszíni nyomot mára nem hagyott, több helyre is elképzelt vár pontos helyét is kiderítette a szerző. A kötet tudós közösgének együttműködését dicséri, hogy egy XIX. századi adat volt a lokalizálás kiindulópontja, ezzel érthetővé vált a római kort kutató régész által megtalált falmaradványok eredete is.

Dominkovits Péter az 1690–1790 közti évszázadból tetemes forrásanyagot dolgoz fel, ennek nyomán már vámosok, postások, földesurak és kisnemesek, majorságépítő birtokos nemesek, kúrialisták, armalisták, agilisok, iparúzó, vagyoni rétegződés, társadalmi konfliktusok, boszorkányvadások, templomok, egyháziak, papok, tanítók sora jelenik meg az olvasó képzeletében. A lövőiek már ismert neveikkel is találkozhatnak, sokan már saját őseik sorsát fűrkészhetik.

Ugyanaz a sokszínűség jellemzi Molnár András tanulmányát: Zalalövő története 1790–1849. Ami új: már szólhat az egészségügyről, az első orvosokról, bábákról, a hivatalviselő politizáló nemesekről, a gazdálkodás módjáról, a kézművesipar mellett már a kereskedelemről, a vallásfelekezetekről és iskolákról is. Részletesen megismerjük a szabadságharc korának eseményeit, a nemzetőröket, beszámolókat olvashatunk a Perczel-hadtest 1848. december 20-i lövői átvonulásáról, megismerhetjük a később Lövön letelepült honvédtisztek rövid élettörténetét. A helybeliek számára is, a magyar műszaki létesítmények kutatói számára is fontosak a rómainak nevezett, 1831-ben elkészült kőhid történetéről szóló bekezdések. (Sajnos, a kötetben már csak archív fotója szerepelhet.)

Foki Ibolya a szabadságharcotól az első világháborúig kalauzolja az olvasót. Ez már az az időszak, melyről a családi hagyomány is őrizhet emlékmorzsákat. Ezek itt élettelt telnek meg: kocsmárosok nevei, az országos vásárok helypénze, községi intézmények létrehozása, a közvilágítás első hat lámpája stb. Úgy gondolom, hogy a közigazgatás múltjának részletes bemutatása és a Lövön átvezető vasút építésének feldolgozása a szakkutatók számára is jól használható adalékokat szolgáltat. Ennek külön aktualitást ad, hogy mostanában újra szó van vasútépítésről, és a szlovén-magyar közvetlen vasúti összeköttetés egyik állomása már biztosan Lövő lesz.

Káli Csaba az utolsó, 1914–1998 közti időszak összefoglalására vállalkozott. Ebben az időszakban jött létre a mai Zalalövő: 1925-ben egyesült Zalalövő, Zalapataka, Zalaminszent, Fenekág, Irsapuszta, Pusztaszentpéter, s 1981 végén csatlakozott Budafa is.

A közelmúlt feldolgozása mindig kockázatos, különösen olyan korszakokban, amikor nemcsak minden másként lehet, hanem sok minden másként is volt. Számolnunk kell azzal is, hogy Zalalövőt az elmúlt évtizedekben a hasonló településeken megéltél talán még több törésvonal osztotta meg. A szerző rendkívül korrekten csak az írott forrásokat használja, közöl, és nem minősít. Akik 30–40 éve is írtunk, olvastunk jelentéseket, tudjuk, hogy a mögöttünk hagyott fél évszázad írott forrás-

sai, sajtója mennyire bizonytalan kútfő. Káli Csaba jó érzéssel, szerencsés kézzel válogatott a rendelkezésre álló dokumentumok közül, s az így felvázolt kép talán egysíkúbb, de alig-alig szorul későbbi korrekcióra.

A kötetet szerencsésen egészíti ki néhány ásatási fotó, régi térkép másolata, több évtizedes képeslapok üzenete. A lövőiek bizonyára nagy izgalommal szemlélik Mészáros T. Lászlónak azt a hat színes légi felvételét, amely szűkebb hazájuk 1998-as állapotát mutatja be.

A külsőre is szép, kézbevenni-jó kötet elsősorban a Lövőhöz kötődőknek jelent nagy örömet. Sok témában azonban a magyar történelmi kutatóknak is váratlan meglepetésekkel szolgálhat. A sokoldalúbb felhasználást lehetővé teszi, hogy mindegyik szerző rendkívül gazdag forrásanyagot dolgozott fel, arra a jegyzetben nemcsak hivatkozik, hanem sok-sok olyan adatot is közöl, amely a lövői történelmi megértéséhez nem feltétlenül szükséges, de a későbbi kutatóknak, a különböző intézmények történetét megíróknak kincset, ajándékot jelent. (A jegyzetek a tanulmányok végén találhatók, így a folyamatos olvasást nem zavarják, de a keresést megkönnyítik. Talán nem érdektelen: az 1498 jegyzet 77 oldalra terjed.)

Bocsássam meg az olvasó, ha a recenziens néhány személyes megjegyzését sem tudja magában tartani. Szívesen olvasott volna néhány bekezdést arról, hogy Lövő mikor volt járási székhely, e státus hogyan formálta a település életét. Az utolsó fejezetben alig-alig esik szó a község egyházi életéről. Lövő szerencsés volt, a nehéz időkben is nagyformátumú papok tették itt csendben a dolgukat. Tudom, a szerző által használt források hallgatnak róluk, ha említik őket, biztosan igaztalanul. Jó lett volna esetleg a plébánia irattárából Isten lövői szolgáltaik legalább a nevét, működésük néhány mozzanatát megörökíteni.

E táj Göcsej és Őrség találkozásánál fekszik, rendkívül gazdag néprajzi értékekben. Népi építészete még négy évtizede is nagyon sokszínű volt. A Göcseji Falumúzeumban és a megye más településein megőrzött 10 lakóház közül 8 Zalalövőről és a körje rajzolható jó 10 kilométeres sugarú körből származik. Kár, hogy e nagyszerű opusban nem találunk néprajzi fejezetet. Nem a szerkesztő hibájából: jelenleg Zalában a múzeumokban is néprajzos hiány van, s az épp Lövőről származó, tehetségesen induló etnográfus is a közalkalmazotti, kutatói vékonyabb szelet kenyér helyett a kalácsot is ígérő vállalkozói életmódot választotta. Magam a zalaegerszegi múzeum vezetőjeként hosszú évekig nem tudtam utódját találni, s jelenleg sincs néprajzos Nagykanizsán, a keszthelyi intézmény is csak a már nyugdíjas muzeológus hivatástudatára támaszkodhat.

Örömmel csuktam be a kötetet és elgondolkodtam: szerkesztője és mindegyik szerzője jóval fiatalabb e sorok írójánál, többségük gyermekeim kortársa, évfolyamtársa, egyik lektor gimnáziumi osztálytársam fia. Jó tudni, hogy Zalában és vonzás-körzetében fiatal, tehetséges, hozzáértésért már korábban is jó művekkel bizonyított kutatógárda dol-

gozik. Olyan szakemberek, akik nem csak az országos hatáskörű kiadványokban alkotnak kiemelkedőt, hanem egy kis zalai település monográfiáját készítvé is magasra teszik a mércét, s azon elegánsan lendülnek át.

Köszönet a szerzőknek, az őket közösséggé formáló szerkesztőnek és kiadást lehetővé tevő községi vezetőknek. (Zalalövő, 1998.)

Németh József

Az Ellenzéki Nyilatkozat emlékezete, 1997-ben

Az Ellenzéki Nyilatkozat 150. évfordulójára emlékezett a Friedrich Neumann Alapítvány támogatásával a Zalaegerszegi Szabadelvű Kör 1997 júniusában. Az itt elhangzott előadásokat tartalmazza az a kötet, melyet Molnár András, a Zala Megyei Levéltár igazgatóhelyettese szerkesztett és 1998 májusában jelent meg.

Németh József nyugdíjas múzeumigazgató a zalai ellenzéki mozgalom kezdeteit idézte fel előadásában. A helyi zalai ellenzéki mozgalom indítója Spistich János alispán Terentius álnéven, Festetics György Helikon álnéven kapcsolódott be a szabadkőműves mozgalomba. Jóságkormányzója Nagyváthy János is tagja volt a szervezetnek. A társaság titkári tisztét Pálóczi Horváth Ádám töltötte be.

Molnár András levéltáros Deák Ferencnek az Ellenzéki Nyilatkozat létrehozásában játszott szerepét mutatta be. Felidézte az előzményeket: 1845 novemberében a liberális politikusok egy része, köztük Batthyány Lajos, Kossuth Lajos és Teleki László nyilatkozatban fogalmazták meg igényüket az ellenzék összefogására. Deákot tekintették az ellenzék vezérének, ő azt szabta feladatul „a törvények sértetlen fenntartása felett, védi az alkotmányos szabadságot”. 1847 februárjában készítették el a liberálisok azt a programtervezetet, amelyet Batthyány Lajos, Kossuth Lajos és Teleki László vitt le Deákhoz Kehidára. Végül Kossuth Lajos foglalta írásba, de a Nyilatkozat tartalma Deák felfogását, nézeteit is tükrözi. 1847 márciusában Deák Ferenc Pozsonyban átdolgozta a Kossuth-i tervezetet, amit az 1848. június 7-i ellenzéki országos konferencián elfogadtak.

Dénes Iván Zoltán A magyar liberalizmus sajátosságai az Ellenzéki Nyilatkozat tükrében című előadásában a liberalizmus filozófiai alapját tárta fel. Ő is azt erősítette meg, hogy az ellenzék fő feladata a kormány ellenőrzése. A Nyilatkozat magában rejti a liberalizmus és demokrácia szintézisét.

Csorba László A középutas liberalizmus és az ellenzéki alternatíva című előadásában Szontagh Gusztáv 1840-es publicisztikáját mutatta be. Szontagh a Széchenyi–Kossuth vitában Széchenyi oldalára állt, és 1847 január-februárjában a vezércikkben programokat fogalmazott meg. Ezek lényege: a politikai életben több pártra van szükség, közös hadsereg kell. Szontagh nyilatkozatai valójában a

kormányt támogatták, bár koncepciójában volt helye az ellenzékiiségnek.

Velkey Ferenc Párt! Szólj, ki vagy? előadásának figyelemfelkeltő címe a politikai önmeghatározásokat mutatta be 1847/48-ban. A cím Kossuthtól van: „párt- szólj ki vagy, mit akarsz és a pártok érzik, felelni kell”. Velkey azt állítja, hogy az Ellenzéki Párt a haladásért harcolt és a rendszer gyökeres átalakítására törekedett, a liberális eszmék kapcsolótták össze tagjait, bár a liberális nevet nem váltalták.

Felhívta a figyelmet Széchenyi István sajátos helyzetére. Ahogy Széchenyi mondta: „sem ellenzéki, sem konzervatív nem vagyok, progresszista vagyok”. A Konzervatív Párt élesen elhatárolta magát a liberálisoktól. Az Ellenzéki Párt alkotmányos ellenzéként, reformpártként és a nemzetet képviselő pártként definiálta önmagát.

Fuzekas Csaba Katolikus egyháziak „platformja” a Konzervatív Pártban, adalékok a pártalakulás kezdeteihez a reformkori Magyarországon című előadásában megállapította, hogy az egyház félt a liberális reformoktól, féltette privilégiumait és társadalmi szerepét. Az 1844-es pozsonyi országgyűlésen már tanácskoztak a káptalani követek az egyház szerepéről, jövőjéről. Ebből nőtt ki 1848 elején a Szent István Társulat. Az 1847-es országgyűlés kezdetére egyre szorosabb lett a kormány és az egyháziak szövetsége.

Szabó Miklós Az Ellenzéki Nyilatkozat és a magyar polgári liberalizmus című előadása zárta a konferenciát. A Nyilatkozatot, mint a magyar politikai liberalizmus első dokumentumát értékeli. Szerinte a Nyilatkozat a polgári átalakulás programja, bár ez a liberalizmus még nemesi liberalizmus, a polgári liberalizmus a századfordulón jelenik meg Magyarországon a Társadalomtudományi Társaság megalakulásával és a polgári radikálisokkal.

A konferencia előadásait hallgatva és a kötetet újraolvasva elkerülhetetlen a mának szóló üzenetek megfogalmazása. Kőlcsey Ferencet idézve „nincs egységes oppozíció”. Fontos a mai pártok számára is „az önmeghatározás és elhatárolódás”. S még egy magától értetődő dolog: „az ellenzék hatalomra akar kerülni, a mindenkor hatalom pedig kormányon akar maradni”.

Vajda Lászlóné

Nagykanizsai honismereti füzetek

A nagykanizsai Városi Könyvtár a Nagykanizsai honismereti füzetek 20. darabjának megjelenésekor az éppen 20 esztendővel korábban, 1979-ben indult sorozatról való emlékezésképpen, meg a nagyszerű teljesítmény előtt való tisztelgés miatt is beszélgetésre invitálta a város érdeklődő közönségét.

A Honismeret 1989. évi 1. számában dr. Cseke Ferenc és Gábor Jenő Egy lokálpatrióta emlékére

címmel Dénes Gyulára emlékezett. Az emlékezés éppen abban az évben jelent meg, amikor a már több éve elhunyt Dénes Gyula tíz-tizenegy éve folytatás nélkül maradt kezdeményezése, a Nagykanizsai honismereti füzetek mégiscsak folytatásra talált, mert megjelent a sorozat második darabja. A Dénes Gyula által szorgalmazott Nagykanizsai honismereti füzetek a Hazafias Népfront nagykanizsai honismereti bizottsága által 1979-ben elindított sorozat, melynek első darabja dr. Fülöp György *A kiskánizsai ragadványnevek* című 36 stencilezett oldalon megjelent munkája volt. A dolgozat a hivatalos anyakönyvi nevek helyett, illetőleg ezekkel együtt a szóbeliségben használt, az egymás közti érintkezés során keletkezett kiskánizsai neveket mutatja be.¹

Az idő múlásának és a megjelent munkák számának érzékeltetéseként elmondható, hogy az első évtizedben (1979–1988) egyetlen füzet, 1989–1998-ig pedig 19 füzet jelent meg.

Az első tíz esztendő utolsó szakaszában a Hazafias Népfront széthulló keretei közül az 1987-ben megalakult nagykanizsai Városvédő Egyesület szárnyai alá költözött a mozgalom. 1993-ban pedig dr. Cseke Ferenc a honismereti munkabizottság elnöke lett, ekkortól pörögtek föl az események. Az egyesület megalakulását követő hat évben (1987–1992) 3 füzet jelent meg, a következő hat évben (1993–1998) pedig 16 füzet.

A megjelenés a Városvédő Egyesület Honismereti Köre vállalkozásában folytatódik tehát 1989-től. Felelős kiadója Cseke Ferenc. A város támogatásán kívül a témához igazodóan kerestek segítséget, pénz a füzetekhez, a terjesztés is változó közönséget célozva történt. A középiskolákban lelkes tanárok segítik, a diákok közötti terjesztést. A nyomdai előállítás ára alatt árusítják a 300–1000 példány között megjelent füzeteket.

Az első füzet tehát Dénes Gyula szorgalmazására született. A két háború között városi képviselő, ügyvéd szerző, Fülöp György kiskánizsai születésűként idős korában szívesen gyűjtötte össze környezete ragadványneveit.

A második füzet szerzője, a Nagykanizsára szolgálatba került tűzoltótiszt, dr. Tolnai Sándor hivatása iránti tiszteletből írta munkáját és párhuzamosan a tűzoltóalkatnyai épületében munkatársaisal egy példaértékű állandó kiállítást is létrehozott. (A kiállítás színesképes kalauza megjelent a Kanizsai Almanach 1996-ról című kötetben Nagykanizsán 1997-ben.)² Tolnai Sándor az évfordulós beszélgetés során elmondta azt is, hogy dr. Cseke Ferenc bátorítása, segítségével nélkül sem az ő munkája, sem a többieké sem született volna meg, vagy nem jelent volna meg. A vendégek mindegyike méltatta dr. Cseke Ferenc tevékenységét. Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy az ő személye, nem apadó lelkesedése, aktivítása nélkül ez az országon is példaértékű sorozat sohasem szaporodhatott

volna ilyen imponáló számú, ilyen sokoldalúan tájékoztató jellegű sorozattal.

Főnyad Pál, a 90 éves evangélikus lelkész kora miatt nem vehetett részt a beszélgetésben. Ő a sorozat harmadik füzetében a nagykanizsai evangélikus gyülekezet történetét tette közzé. Telefonos üdvözlésben köszöntötte a beszélgetésen résztvevőket és elmondta, hogy számára a honismereti munkában való részvétel mennyire fontos és kedves volt.³

A sorozat kedves kötelességének tett eleget amikor posztumusz megjelentette a két háború között gyűjtött nagykanizsai származású Makoviczky Gyula munkáját, a Göcseji és hetési falucsúfolókat.⁴

A szerkesztő és felelős kiadó, dr. Cseke Ferenc munkái három füzetben jelentek meg, bennük tudatos feltérképezés, leírás található annak a környezetnek (földrajzi, vízrajzi, településszerkezeti, gazdasági, éghajlati stb.), melyben Nagykanizsa és közvetlen környezete él és létezik. Nem idegen tőle a döntéshozók számára megfogalmazott tanulságok levonása sem. Az első, 1933-ban megjelent füzet három dolgozatot tartalmaz.⁵

Róza Miklós a sorozatban megjelent munkájáról elmondta, dr. Cseke Ferenc kérte fel arra, hogy a varazdsi levéltárban kanizsai források után kutasson. Itt jutott nyomára annak a forrásnak, mely a XVII. század végéig a zágrábi püspökséghez tartozó Kanizsa egyházi életének kutatását teszi lehetővé (canonica visitatio). E forrás felhasználásával végzett kutatás eredményét teszi közzé a dolgozat. Itt tehát egy eredendő sorozat számára írt munkáról van szó, mely tudatosan folytatni kívánja az 1690-nel lezárult városi monográfiát.⁶

A 7. füzet megjelenése a szerkesztő érzékenységén múlt. Cseke Ferenc segítette annak a szakdolgozatnak a megszületését, melyből később a füzet anyaga lett és ezzel a nagyközönség számára hozzáférhetővé vált – tudhattuk meg a szerző szavaiából. Ez a dolgozat a helyismereti szempontokon túl a döntéshozók döntés-előkészítésének segítségét is szolgálhatja.⁷

A 8. füzet egy védetté vált terület teljességre törekvő leírása. Egyszerre igényes ismeretterjesztés és útikalauz, kedvcsináló és persze nemes lokál-patriotizmusra nevelő munka.⁸

A Botszentgyörgy váráról szóló dolgozat a feltárás során előkerült leletanyag részletes ismertetését, majd az épület teljes leírását és az ennek megfelelő tömegrekonstrukció rajzát teszi közzé isme-

³ Főnyad Pál: A nagykanizsai evangélikus gyülekezet története. 1991.

⁴ Dr. Makoviczky Gyula: Göcseji és hetési falucsúfolók. 1992.

⁵ Dr. Cseke Ferenc: Nagykanizsa vonzásterülete ... 1993.

⁶ Dr. Róza Miklós: Kanizsa mecsetből kialakított plébániatemploma 1690–1700 között. 1993.

⁷ Balogh László: Nagykanizsa város és környéke környezetállapoti alapfelmérése. 1994.

⁸ Lencsés Gábor: Az újudvari Csibiti-völgy természeti képződményei és élővilága. 1994.

¹ Dr. Fülöp György: A kiskánizsai ragadványnevek. 1979.

² Dr. Tolnai Sándor: A tűz elleni védekezés Nagykanizsán 1690–1988-ig. 1989.

retterjesztő nyelven, tudományos igényességgel megírtan.⁹

A 10. füzet szintén levéltári kutatás eredménye. A Budai Kamarai Adminisztráció levéltári anyagának áttanulmányozása nyomán jött létre a kötet, mely a város topográfiájának még sok bizonytalan pontjából szeretett volna minél többet tisztázni. Rózsa Miklós élményszerű beszámolója jelezte a ma kutatója számára immáron nyilvánvalóvá vált kutatási korlátokat is, hiszen kiderült: nem a kanizsai levéltár legegése az egyedüli oka, hanem más levéltárak hiánya is, hogy sok homályos folija maradhát a várostörténet megírásának, bár Kanizsán egyébként példamutató erőfeszítéseket tesznek a cél érdekében.¹⁰

A 11. füzet Cseke Ferenc második publikációja a sorozatban. Monografikus munka. Rózsa Miklós ezen a beszélgetésen hívta fel a figyelmet arra, hogy a téma történeti leírásának egyszerű levéltári forrására lettek a kötet megjelenése óta, ennek feldolgozása a Principális csatorna kialakításának időszakába enged bepillantani.¹¹

A 12. füzet a helyi értékekre való figyelemfelkeltés igényéből született. Buda Erdő, aki egyszerű előadó és a zalai olajtermelés megőrkítésének elkötelezettje plusz adalékkal szolgált Károlyiról, olyasmit is elmondott, amit fontos nekünk, itt élőknek tudnunk, de nem volt a publikációba való. Buda Ernő egyébként megragadva az alkalmat beszélt arról, sőt a résztvevők között kiosztott kérdőíven ezt le is írta, hogy mennyire fontos volna az olajiparnak a történetét megírni, hiszen a legmeghatározóbb hatása ennek az iparágának volt a város történetére ebben a században azzal, hogy itt volt a magyar olajtermelés központja sokáig.

Benedek Miklós biológiai tanít, szakdolgozatának „következménye” a Károlyiról szóló dolgozat. A magyar botanika elfeledett kutatóinak egy sorozatban emléket kívánunk állítani a tudomány mai gyakorlóit. Köztük lesz Károlyi is, akinek az emlékéállítás e dolgozat eredményeinek felhasználásával történik – hallhattuk ezen az estén a füzet szerzőjétől.¹²

Minden sorozatnak van belső fejlődése is. A sorozat ezen kötetét Rózsa Miklós szerkesztette a betegekedő Cseke Ferencnek segítve. Neolyan újításokat is sikerült bevezetnie, mely az azt követő mindegyik számban hasznosult. Készült a dolgozatok tartalmáról idegen nyelvű összefoglaló, a munkák szélesebb körű hasznosulását lehetővé téve. Ekkortól a korábban megjelent füzetek felsorolását is tartalmazták a kiadványok.

A török alóli felszabadulást követő első évtized történetét egy újabb oldalról világítja meg Rózsa

Miklós a 13. füzetben. A várostörténet egyik fontos forrását, a tanácsi jegyzőkönyveket vállalja. Nem csupán várostörténeti jelentőségű írás ez, a jogtörténetnek is része, hiszen a történetész-jogász szakszerűségével készült a munka, melyet jogi szakértő lektori véleménye is igazolt – tudhattuk meg a szerző szavaiból.¹³

A 14. füzet tisztelgés egy korai honismereti munka előtt, hiszen a szerző munkáját 1909-ben tette közzé. A magyarra való fordítás már korábban elkészült és az ezen az estén sokat emlegetett Dénes Gyulának volt köszönhető, az ő hagyatékából maradt ránk. A közlés értékét nagyban növeli Rózsa Miklós minuciózus, nagy jegyzetapparátust felvonultató bevezetője.¹⁴

A város első fellelt írásos említésének 750. évfordulójára kiírt helytörténeti pályázatának győztese volt a 15. füzetben megjelent pályamű. Ezzel egyben a tudatos városi pályázati terv első gyümölcse is lett. A mostani beszélgetésen a szerző elmondta, hogy Balogh Tibor református lelkész önzetlen segítségével tette lehetővé a munkát, hiszen a forrásokat ő tudta rendelkezésére bocsátani. Egyben jelezte, hogy levéltár híján ideálisnak mondható az az eset, ha valaki a szükséges forrásokat helyben, Nagykanizsán tudja tanulmányozni.¹⁵

A 16. füzet Kassai László visszaemlékezése, egyben a második olyan munka, mely helyismereti pályázatra érkezett. Ezt a pályázatot a város millenniumára írta ki. A szerző elmondta, hogy mennyire hálás Varga Máriának, a könyvtár helyismereti könyvtárosának, hogy a pályázatra felhívta figyelmét, egyengette az utat a megvalósuláshoz, sőt egészen a megjelentetésben való segítségig figyelemmel kísérte a munkát.¹⁶

A 17. füzet Major Ilona szakdolgozatából csupán egy részlet. Ezt a részletet ő is a millenniumi pályázatra nyújtotta be, mert a kanizsaiak számára fontos, helyismereti jelentőségű dokumentumot ír le. A szerző bár személyesen nem ismerte Dénes Gyulát, most arra hívta fel a figyelmet, hogy a kanizsai zsidótemető tematikus feldolgozását tartalmazó munkája kiadásra érett írás és érdemes lenne a sorozat szellemi atyjának emlékére is a sorozatban megjelentetni.¹⁷

A 18-as füzet, Berkes József munkája is a millenniumi pályázaton tűnt föl és lett a sorozat egyik becses darabja. Ennek a füzetnek másik szerzője is van. Buda Ernő Bősze Kálmánról, az olajos lakótelep megálmodójáról írta a második részt. Hangsúlyozta, hogy Bősze stílus, és széperék tekintetében, erdőmérnöki és építészeti ismeretekben gazdag egyéniség volt, aki olyan terület, a

⁹ Dr. Vándor László: Botszentgyörgy vára. (Az ún. Romlott-vár kutatásainak eredményeiből) 1995.

¹⁰ Dr. Rózsa Miklós: Ingatlantulajdon és telekkönyv Kanizsán a török alóli felszabadítást követő évtizedben. 1995.

¹¹ Dr. Cseke Ferenc: A Principális-csatorna vízgyűjtőknek vízföldrajzi viszonyai. 1995.

¹² Buda Ernő-Benedek Miklós: Károlyi Árpád, az olajbányászati és növényzeti kutató 1907–1972. 1996.

¹³ Dr. Rózsa Miklós: Kanizsa város bírói tevékenysége a török uralom megszűnése utáni évtizedben. 1996.

¹⁴ Bogdanović László: A Szent Miklósról elnevezett nagykanizsai görögkeleti szerb egyház. 1997.

¹⁵ Rábavölgyi Attila: A nagykanizsai református templom építésének története. 1997.

¹⁶ Kassai László: Visszaemlékezéseim a Nagykanizsai Olajipari Dolgozók Vadászárságának ... 1997.

¹⁷ Major Ilona: A nagykanizsai Chevra Kadisa-könyv. 1998.

MAORT lakótelep létrehozását segítette, melyre a ma ott élők is büszkéek, és a terület a város egyik látványossága.¹⁸

A 19. füzetben Cseke Ferenc folytatta területünk feltérképezését és emléket állított az általa is oly kedvelt helyi szőlő- és bortermesztésnek.¹⁹

A 20. füzet szerzője elmondta, hogy 30 év terepen végzett kutatásának összegzése a munka. A szerző vonzó kivitelű dokumentáló rajzai teszik különösen becsessé előtűnt a tudományos kutatások népszerű összegzéseként készült füzetet. Célja az oktatás segítése, a tudományos eredmények népszerűsítése.²⁰

Az est szervezésekor bennünk is megfogalmazódó gondolatokat öntötte szavakba dr. Horváth László, amikor a munkájáról elmondottak után felhívta a figyelmet a Nagykanizsán folyó fontos helytörténeti munkára. A honismereti füzetek mellett három helytörténeti konferencia anyagát sikerült közzétenni az utóbbi években, és ebben az év-tizedben jelent meg a város történetének eddigi legfontosabb összefoglalója, a városi monográfia első kötete.

Czupi Gyula

Lapok Dunakeszi múltjából

Azokon a településeken, ahol nem működik múzeum, általában a helyi könyvtár ad otthont a honismereti, helytörténeti munkáknak, akár a megjelent publikációknak, akár a kéziratok formában lévőeknek. A helyi közéletiség egyre tágabbra bontakozása napjainkban mindinkább igényli a helyismereti munkákkal feltárt múlt eredményeit, hiányukban pedig ösztönzést és támaszt ad a lakóhely történetének feltárásához, mind szélesebb körben való megismertetéséhez. Dunakeszin e törekvések jegyében gyarapítja a könyvtár – a város egyetlen ilyen dokumentum- és forrásbázisának tekinthető – helyismereti gyűjteményét, s adta közre a közelmúltban a címben jelzett helytörténeti sorozatának első füzetét *Városunk a történelem sodrában* címmel. A megjelentetését azok az értékes pályamunkák tették lehetővé, amelyek a Dunakeszi Város Közművelődési Alapítványa által a múlt évben – a Duna-menti település várossá nyilvánításának 20. évfordulójára – kiírt várostörténeti pályázatra érkeztek be.

A kötet első, *Dunakeszi urbárium*a címet viselő – dramaturgiailag szinte valóságghú megjelenítésű

részleteket tartalmazó – dolgozat a helytörténeti monográfiával nem rendelkező település számára alapvető fontosságú forrást dolgozott fel. A szerző *Erdész Mihály* riportszerűen, forgatókönyvszerűen elkészített munkája eleven képet rajzol a település egy kevésbé ismert, ám évszázadokra kiható epizódjáról, Dunakeszi 1768-ban megkötött úrbéri szerződésének megszületéséről. A levéltári dokumentumok hiteles, ám újszerű olvasata lehetővé tette a helység akkori állapotának és helyzetének élményszerű, a történeti hűséget megtartó leírását. A XVIII. század közepén országépítés szükségessé tette a jobbágyság tájanként változó földesúri terheinek, valamint jogainak egységesítését. Az ezt végrehajtó úrbérendezés a gödöllői Grassalkovich-uradalomhoz tartozó Dunakeszi mintegy 600 lakosa életében is jelentős volt, hiszen ekkor rögzítődtek azok a jobbági földilletőségek, amelyek a későbbiekben a paraszti földbirtoklást biztosították. Az úrbéri tabella tanúsága szerint a helység viszonyai a hazai átlagnál kedvezőbbek voltak, mivel szerződés biztosította az átlag jobbági terhek-nél kisebb kötelezettségeket, s azt is, hogy a nagyhathatú községben letelepülni kívánó jobbágyokat milyen birtokosi segély és kedvezmény is illette. A jobbágyok régebbi és újabb viszonyainak szinte életmód-vizsgálat jellegű rögzítése mellett érdekes az a lista, amelyeken a szerző név szerint felsorolja a település jobbágyait, s biztosak lehetünk abban, hogy többük leszármazottai ma is itt élnek köztünk. A dolgozatvégi szójegyzék és a történelmi fogalomtár a szövegben és a forrásokban előforduló s az olvasó számára ma már részben ismeretlen vagy magyarázatra szoruló fogalmakat tartalmazza. Kár, hogy a kötet – és a rendelkezésre álló anyagi források – korlátai nem tették lehetővé a település alig valamivel későbbi, II. József korában elkészített első katonai térképfelvételre vonatkozó lapjának közlését, ami pedig minden bizonnyal Dunakeszi első részletes térképi ábrázolása is egyben, pontosan feltüntetve – az esetenként az urbáriumban is megnevezett – fontosabb épületeket, az utakat, a használt földterületet.

Szintén a XVIII. század második felének időszakától kezdődik Bisztrai Tibor: *Dunakeszi népességfejlődése a demográfiai adatok tükrében* című, legutolsó adataival 1995-ig is eljutó pályamunkája. Az előző dolgozattal összecsengő településtörténeti alapforrását a különféle összeírások, alapjában is a II. József uralkodása alatt végzett 1785-ös népszámlálás adatai adják. Ekkor Dunakeszinek már érdemi településre utaló 740 lakosa van, a vele szomszédos Álag alig települt pusztának számított, s a későbbiekben gyorsan várossá növekvő szomszédos Újpest még nem is létezett. A következőkben a múlt század eleji leíró statisztikai-geográfiai művekből vett adatok illusztrálják a népességfejlődést, majd az osztrák abszolutizmus korszakától rendszeressé vált népszámlálások egyikéről a másikra haladva már egyre részletesebb adatokkal (anyanyelv, felekezeti hovatartozás) ismerkedhetünk meg a századfordulón már 2897 lakosú várossal. A századunk első felére vonatkozó népmozgalmi adatok, majd a népszámlálások adatsorai jó és tanulságos elemzést tettek lehetővé, s belőlük egy sor követ-

¹⁸ *Berkes József*: A nagykanizsai olajipari lakótelep építéstörténete. *Buda Ernő*: Bősze Kálmán élete és munkássága. 1998.

¹⁹ *Dr. Cseke Ferenc*: Hogyan befolyásolja a tengerszintfeletti magasság néhány időjárás tényező érvényesülését a Nagykanizsa környéki szőlőtermesztésben. Régi szőlőhegyi ... 1998.

²⁰ *Dr. Horváth László*: Nagykanizsa és környékének fontosabb őskori és római kori régészeti lelőhelyei. 1998.

ketetés levonását. Így pl. az ún. *halálóki* táblázat nemcsak önmagában érdekes, hanem alkalmas a település és a populáció bizonyos egészségügyi viszonyainak más adatokkal nehezen alátámasztható bemutatására is. Így látható, hogy az 1918-as, országosan is igen nagy halálzással járó spanyolnátha-járvány itt mindössze háromfőnyi áldozattal járt, ami nyilván összefügg – a meginduló iparosítás ellenére is – a település viszonylagos zárttságával, a fővárostól való még igen kismértékű függésével. A dolgozat utolsó, a volt szocialistakort idéző része – beleesve sok újabbkeletű helytörténeti munka hibájába – forrásgazdagsága ellenére is kissé nagy ívű lett azzal, hogy az igencsak számontartott népmozgalmi adatokból keveset merített. Így kimaradtak a népességmozgalom tekintetében igencsak izgalmas 1950-es évek, s az azt megelőző esztendőik nemzetiségi összetétel-változásokat is eredményező kényszerű népmozgásai, azok Dunakeszire érintő következményei.

A város egyik ma is meghatározó gazdasági szervezetének, a vagonjavítóknak másodlagos tevékenységével, a szociális gondoskodás különböző – szervezetenként eltérő, illetve kialakult – formáival foglalkozik Gerő Márton: *Dunakeszi Műhelytelep és szociális intézményei* című dolgozata, a kezdetektől a második világháború végéig tartó egységes és meghatározó időszakot vizsgálva. A munka legjelentősebb fejezete – Dunakeszin szinte magától értetődően – a lakóteleppel foglalkozik. Az 1920-as évekből kiépítések 126 lakásos – a város hagyományos területétől északra, attól kissé elkülönülten épült – kolónia az akkor már mintegy tízezres város lakásgondjainak (ez akkoriban nem közigazgatási feladat) mennyiségi megoldásában alig játszott szerepet, de megjelent vele egy egységes, sok tekintetben zárt lakó- és kommunális egység, ami elütött a falusias település hagyományos küllemétől. Kiemelkedő komfortjával (pl. a telep egésze csatornázott volt), mind (kis)városias megjelenésével, az itteniek heterogén elütő életmódi jegyeivel más értékítéletet hozott a településbe annak ellenére is, hogy az itt lakók jelentős hányada számtalan formában kötődött paraszti eredetűhez. A kolónia az akkoriban divatos magyarosan cifra eklektikus, ám parkszerűen telepített épületeivel – iskolájával, boltjával, templomával, színháztermes művelődési házával – a falutól elkülönült életet biztosított az ideköltözött szakembereknek. Mindezeket számos visszaemlékezés-részlet idézi fel, bár egyről nem szólnak (vagy a szerző ilyen értelemben nem szólított meg emlékezőit), arról, hogy a sajátos telep életmód miben, milyen hétköznapi megnyilvánulásokban különbözött – vagy éppen miben talált azonosságokat – a hagyományos településrész ekkoriban még szinte mindenben falusias világával.

A Városi Könyvtár által jegyzett és annak emblematikáját is viselő munka igen fontos egy olyan településen, amely – jelenleg is gyors növekedése, hivatalosan alig két évtizedes városi címe ellenére is még csak ma alakuló-erősödő városi ambícióival – csak szerénynek mondható múlttal rendelkezik. A nem túl távoli, valamint a közelmúlt emlékei és értékei így természetesen felértékelődnek és közel egyenértékűen ágyazódnak az értékrendbe. A

három tanulmányt tartalmazó kötet természetesen nem terjedhet ki mindenre, csak mintegy előtanulmánya lehet egy majdani korszerű monografikus feldolgozásnak, amelynek meg kell rajzolnia a fővárost övező és túlnépesedettsége ellenére továbbra is gyorsan növekvő agglomeráció egy dinamikus fejlődő településének mással össze nem hasonlítható fejlődését, sajátos útját. A múzeumtalan városban a honismereti, a helytörténeti kutatások bázisintézményeinek és mozgatójának tekintett könyvtár helyismereti gyűjteménye e kötettel megtette azt az első lépést, amellyel túlléphet a múlt írott emlékeit őrző szerepkörén, és annak közreadójává válhat a „lapok” további megjelentetésével. (Városunk a történelem sodrában. Lapok Dunakeszi múltjából. Kiad. a Dunakeszi Városi Könyvtár. Szerk.: Csonka Mária. Dunakeszi, 1998.)

Bencze Géza

IFJ. SARKADY SÁNDOR:

A soproni nemzetőrség 1848-ban

Szépen kivitelezett, értékes kutatómunkával megírt könyvet tartunk a kezünkben. A kérdés iránt érdeklődő, eddig főleg Csatkai Endre soproni krónikára alapozó 1948-as füzetét vehette kézbe. Az ifjú helytörténész munkáját az dicséri, hogy a soproni 48 alig háromnegyed éves történetét számos levéltári forrás, – a Városi Levéltár iratai, az evangélikus Líceum és Evangélikus Konvent – gyűjteményei anyaga alapján rajzolta meg. Külön dicséretes, hogy ezután minden fellelhető nemzetőr teljes névjegyzékét is közzéteszi, esetenként a tapasztalt Tirnitz József levéltáros olvasatát is segítséggül hívja. Újraértékeli Németh Sámuel 1943-as tanulmányát, elismerve a tudós tanár alaposságát, ugyanakkor arra is rámutatva, hogy a röpiratháborút, a nagy múltú iskolával (az Evangélikus Líceummal) szembeszegülő ifjak nyilatkozatait 56 év múltán ő pozitívabban értékeli.

Sopron negyvennyolca csak rövid életű lehetett. Március 15-én több ezres tömeg hallgatja Széchenyi János gróf beszámolóját a pozsonyi országgyűlésről, majd a városi polgárőrség nemzetőrségé alakult át. Egy márciusi nyomatot végny szerint a soproni nemzetőrség létszáma 706 fő. Legtöbbet az Evangélikus Líceum ún. VII. századáról mond el a szerző, az ifjú nemzetőrök lelkesedéséről, harcra készüléséről. (Itt komoly forrásanyag – írásos és nyomatott – segítette a munkáját.) A nemzeti átalakulást örömmünneppé rendezése követi, majd sor került V. Ferdinánd névnapjának megünneplésére is.

Májusban összeírják a város lakosságát, a lélekszám 16 766 fő. Júniusban elindulnak a város első önkéntesei előbb Szombathelyre, majd a Bánátba. Júliusban felfegyverzik a soproni nemzetőrséget, a hét századra felosztott nemzetőrség főparancsnok helyettese Murmann Sámuel, aki később a szabadságharc egyik első vértanúja (Haynau 1848. szeptember 25-én statáriális úton felakasztatta). 1848

szeptemberében megszervezik a soproni mozgó nemzetiséget, október 1-jén lhász százada 166 fővel indul a harctérré.

Október 10-én a nemzetőrség a horvát túlerővel szemben Lövönél vereséget szenved, november 14-én már a hadifelszerelés kimentésére kell Sopronból sort keríteni. December 13-án jelenik meg a forradalmi Magyarország utolsó hírdetménye Sopronban, három nap múlva a Palatinus huszárok még összecsapnak Kelenpaták térségében az osztrák és horvát túlerővel, de vissza kell vonulniuk. Még ezen a napon bevonulnak Petricevich-Horvát ezredes császári csapatai Sopronba. „Sopron többé már nem játszik szerepet a szabadságharcban. Fiai azonban ott küzdenek az ország valamennyi csataterén” – állapítja meg a szerző. Ezután letartóztatják Kolbenheyer Mór evangélikus lelkész, Stettner Lajos ügyvédet és több gazdapolgárt. December 29-én rendelet tüzeti ki a feketesárga lobogókat a város tornyaira.

Korán elbukó, de felemelő küzdelem dokumentuma ez az alapos szakmunka. Az 1848/49 történetével foglalkozók nem kerülhetik el ezután a tartalmat, szépen illusztrált soproni könyv kézbevétele.

További ilyen alapos munkára biztatjuk a szerzőt. Talán a több folyóméteres katolikus gimnáziumi iratanyagban is talál nyomot a IV. diákuszad történetéről. Érdemes lenne ezt is megvizsgálni, bármilyen eredményt is hozzon ez a kutatás. (Várhelyi könyvek, Sopron, 1998.)

Kovács József László

DÖMÖKNÉ IVÁN MÁRIA:

„Szív adja szívet szívesen...”

Vásárok és hetipiacok Letenyén

Sok helyt életképszerű, tájszólásos leírás Letenye mai országos- és hetivásáiról (itt „hetipiac”). (Letenye Zala megye hatodik legnagyobb települése; 1994-ben 4816 lakos; régi közlekedési csomópont s mint ilyen: vásárhely; 1367-ben hetivásár-szabadság, 1744-ben évi 5 országos vásár tartására szóló engedély; mezőváros; 1871–1970 között járási székhely). Fontosak voltak az állatvásárok (állatvásárok a település keleti szélén, a Béczi-dombok alatt), a *gynlog*, vagy *kirakodóvásárok* (utcás település, az észak-déli és kelet-nyugati irányú főutak kereszteződésében, kialakult központi téren, a Fő téren 1938-ig, amikor is kitelepítették a Flórián térre, mindkét helyen csatlakozó vásáruccakkal, a Fő téren kialakult „kisvárosi üzletnegyeddél”), a *búcsúvásárok* (a templom környékén évente két alkalommal). Mind az állat-, mind pedig a kirakodóvásároknak nagy, kiterjedt vonzáskörzete volt alkalmas arra, hogy az árucserén keresztül érvényesüljenek interetnikus hatások. A hetivásárokon (szerdánként) főként élelmiszer árusítás és vásárlás (felvásárlás is) folyt. Ez fejlődött tovább 1988/89-ben, miután a Jugoszláviába tartó ukrán-, lengyel-, magyar „turistákat” árúikkal nem enged-

ték át a határon és így azok kénytelenek voltak portékáikat Letenyén eladni. Letenye jó, alkalmas vásárhelynek bizonyult; ez az árucserereforma gyors fejlődésnek indult. A hatóságok tiltása, illetve korlátozó intézkedései ellenére is folytonosan nőtt, az eladók köre kínai-, vietnámi, horvát, olasz „piacológokkal” is gyarapodott. Jellegzetes *piacutcsás* árusítás volt ez, ellepve a Fő teret és környezétét. A helyzetet az 1994-ben elkészült *Vásárcsarnok* változtatott ugyan valamit, de a kérdést nem oldotta meg.

Szerzőnk az országos vásárokkal kapcsolatosan szól a vásárkorlátozás-tiltás idején kialakult, 1959–1962-ig tartott Fmsz. földművelésszövetkezeti vásárokról (melyeket a Letenyei Földművelésszövetkezet rendezésében tartottak) is. A búcsúvásárok leírása közben talál alkalmat arra, hogy a búcsúvásárookra különösen jellemző „bábos”, azaz *mézeskalácsos* mesterségről, árusításról, a mézeskalácsokhoz fűződő szokásokról bővebben szólnon. Számos mézeskalács-szív feliratot is közöl. Nem hallgatható el, hogy a könyv címe is egy ilyen gyakori szív-felirat: „Szív adja szívet szívesen...”

Dömökné Iván Mária nagyon helyesen ismerte fel, hogy Letenye életében is a vásár, a hetivásár mindig, mindenféle gazdasági-, társadalmi- és kulturális változásban is a *legfontosabb, a település belső- és külső kapcsolatait meghatározó komplex gazdasági-, társadalmi- és kulturális tényező* volt és az ma is. Szerzőnk sokoldalú, széleskörű helyismereten alapuló, több dokumentum és illusztráció közreadásával megerősített leírása méltán sorakozik az utóbbi időben örvendetesen megsaporodott helytörténeti-, történeti-, néprajzi-, történeti-néprajzi vásár-piac ismertetéseink közé. (Zalaegerszeg, 1997. 90 old.)

Dankó Imre

UJVÁRY ZOLTÁN:

Népi színjátékok és maszkos szokások

A népi színjáték gazdag és komplex területével foglalkozik ebben a sokoldalú monográfiájában Ujváry Zoltán, a debreceni egyetem néprajzi tanszékének tanára, a kérdéskör kiváló ismerője és elemzője. Ez a mű tankönyv, amelyben a szerző számos korábbi rész tanulmányának eredményét foglalja össze. A *Játék és maszk* című négykötetes, hatalmas néprajzi anyagközlő és rendszerező munka után ez az etnológiai áttekintés a külföldi szokáspárhuzamok számbavételén túl számos komoly elméleti megállapításra jut. Időszerű is ezzel a témakörrel foglalkozni, mert az egyik nevek osztrák néprajztudós kijelentése szerint Magyarország maszkos szokásokban egyáltalán nem gazdag ország. Egy másik, román kutató pedig a magyar népi szokásokról azt állította, hogy azok román eredetűek.

Ujváry Zoltán népi színjátékokról és maszkos szokásokról írt monográfiájában nemcsak a kérdéskörben teremt világos áttekintést, hanem a gazdag magyar szokásanyaggal bizonyítja, hogy a

külföldi szerzők kevéssé vagy egyáltalán nem ismerik a hagyomány e részének hazai világát.

Aki úgy gondolja, hogy a népszokások elkülönülnek a folklór egészétől, az alaposan téved. Ujváry professzor adatokban bővelkedő elemzésében rámutat, hogy a népszokások gazdag köre szoros összefüggésű a mesével, a balladával, az erotikus folklórral. A népi színjáték komplexumában a tradíció rejtett irányítását érhetjük tetten. A szokások megszervezői éppen olyan egyéniségek, mint a kiemelkedő mesemondók. A népszokások organizátoraiból hasonló egyéni varázs fejeződik ki, mint a népi próza kötöttebb szövegeit újjáalkotó népi egyéniségekből. A népi színjáték megvalósításában sokkal inkább az improvizáció érvényesül, mint a mese vagy a ballada előadásában.

Ujváry Zoltán világosan bizonyítja, hogy a hivatalos színjátszás kutatási eredményeit nem szabad mechanikusan alkalmazni a népi színjátékok és maszkos szokások elemzésében. A népi színjáték lényege éppen az improvizáció, szoros kapcsolat a helyi közösséggel és a hagyomány szabályainak való megfelelés. A népi színjáték a folklór szerves része, hiszen háttérben éppúgy a halottkultusz, az agrárritások, a hiedelmek és az ősi kultuszok állnak, amelyek a népi műfajokat is éltetik. A temetés paródiájának, a lakodalmi szokások humorának kultikus ősforrásai sok esetben teljesen megegyeznek. Az állatok tréfának látszó elítélését a szokás-változatok egy részében eljásztották, de a próza-folklórban az *Állatbírósg* szokásintézménye, mint cselekménytípus jelent meg.

Ujváry Zoltán egymás után vette sorra monográfiájában a népi színjátékok szereplőit és genre-alakjait. Meggyőzően mutatta be, hogy a ló alakja szokáshagyományunk legarchaikusabb részéhez tartozik. Ezután a német-szláv-román hatások kérdésében apró részletekre kiterjedő megállapításokat tett. Az összehasonlító módszer finomítása kétségtelenül Ujváry Zoltán érdeme. Számos esetben rámutatott, hogy az átadás-átvétel irányja a rendelkezésre álló kutatási eredmények birtokában még kevéssé dönthető el. További hely- és településtörténeti feltárásokra, további néprajzi gyűjtésre van szükség, hogy a formai elemek egyezéséből biztos következtetést lehessen levonni. A helyi közösség belső életének, a migráció számos elfeledett részleteinek az értékelése adhat biztos alapot a szokásélelem és kulturális motívumok egyezésének és különbözőségének mérlegelésében.

Ujváry Zoltán könyvének ismertetésekor nem hallgathatom el, hogy a népi színjátékokból számos részlet önállósult és vált a városi folklór egy-egy műfajává. Erre akkor jöttem rá, amikor a kéziratokban terjedő tréfás és erotikus étlapok korábbi gyökereit kutatva a bögötemetési táji szövegeihez jutottam el. Ujváry monográfiája valóban értékes tankönyv, hasznos módszertan. Nemcsak a letűnt falusi tradíció összegzését adja, hanem az alakuló és állandóan születő mai városi folklór előzményeinek felismerésében is segít. Érdemes alaposan elolvasni, majd újra és újra áttanulmányozni. (Debrecen, 1997.)

Dömötör Ákos

BÁNKINÉ MOLNÁR ERZSÉBET:

A tőszegi fazekasság

A népművészet klasszikus témaköréről, a magyar fazekasságról már jó néhány feldolgozás készült. A kutatók számos kérdésre adtak választ, felderítették a fazekasközpontokat, meghatározták a stíluscsoportokat. A debreceni kiadású *Studia Folkloristica et Ethnographica* sorozatból is több kötet szól a fazekasságról: *Szalay Emőke-Ujváry Zoltán: Két fazekas falu Gömörben (7.); Fűvessy Anikó: A tiszafüredi mázas kerámia (33.)* és *P. Szalay Emőke: A debreceni kerámia (34.)*. Az alábbiakban szeretném felhívni a figyelmet a tőszegi fazekasság történetéről készült, nemrég megjelent kis-monográfiára, *Bánkiné Molnár Erzsébet* munkájára.

Előjáróban leszögezhetjük, hogy a tőszegi fazekastermek nehezen sorolhatók egységes, jól elkülöníthető stílusba. A kutató következtetéseit nehezíti az a tény, hogy Tőszeg a mezőtúri, szentesi, hódmezővásárhelyi fazekasközpontok vonzáskörzetébe tartozott. Sohasem tűnt ki saját jegyeivel. Csupán *Szolnok megye népművészete és a Magyar néprajz III. kötete* említi meg, mint kis regionális fazekasközpontot. *Bánkiné Molnár Erzsébet* könyvével megakadályozta, hogy feledésbe kerüljön a fel sem fedezett tőszegi fazekasság. Személyes indíttatása is volt munkájának. Édesapjának kívánt emléket állítani.

A könyv első fejezete 1561-től foglalkozik a falu történetével, a népesség alakulásával, a fazekascsaládok neveivel, származási helyeivel, vallásaival, házassági kapcsolataival. Ezt követően két intézmény köré épül a következő rész tartalma: a céh és az ipartestület. Az előzőről elmondható, hogy Tőszegen nem létezett fazekascéh. A fazekasok a tanoncidőt Mezőtúron töltötték. 1925-ben pedig sikerült megalapítani az Ipartestületet.

A fazekas-dinasztiák kialakulása Tőszegen című fejezetben nyomon követhetjük a szakma elsajjáltásának folyamatát, Bajári Sámuel, D. Molnár Ferenc fazekasmesterek példáin. Megismerhetjük házassági szokásaikat, a tálások által befogadott lelcengyerekek sorsát. A fazekasságot csak formálisan lehetett tanulni, valójában bele kellett születni. Az örökség átadása, finom apró mozzanatok elsajjáltása apáról-fiúra történt. Így jöttek létre a fazekas-dinasztiák. A szerző külön kiemeli Tőszeg utolsó fazekasmesterének, Nagy Lászlónak családját.

Miként lesz sárgaföldből fazék? – erről szól a következő fejezet: az agyagnak való föld kiválasztása, a jó minőségű agyag áztatás, szűrés, szikkasztás, kockára hasogatás után születik meg. Tálolásukról és az agyagos pince használatáról részletesen szól a szerző. Behatóan foglalkozik még a korongozáshoz szükséges szerszámokkal, a koronggal és részével, leírja a korongozás folyamatát, ismerteti a fülezés, az esztergályozás fogásait.

Újabb gondolatörök tájékoztat bennünket az edény „felöltöztetéséről”. Tőszegen kétféle edényt készítettek: vásznat és mázasat. A jó minőségű festék és máz kikeverése mesteri tudást igényelt, bizonyítja ezt a két adatközlő a művellet menetének elmondásával. A festékek közül a rezezdőket kedvel-

ték igazán. A díszítés a fazekas-feleség feladatahoz tartozott, a tényleges díszítő munkát: *virágozást, csöközést, pettyezést* vagy *metszést* ő végezte el ecsettel és írókával.

A hatodik fejezet a fazekasmesterség egyik legigényesebb területével, az *égetéssel* foglalkozik. Az első égetés a „virágozás” után következett, a második égetésnél pedig megszűnik a termék vízátteresztő képessége és elnyeri a kívánt fényt. A szerző szól a kemenceépítésről – amit a fazekasok maguk végeztek – és az égetés rendszeréről.

Nemcsak a mai világban, hanem régen is meghatározó volt a piac. Volt olyan mester, aki kereskedőnek állított elő, legtöbbször mégis maguk vitték vásárra a portékáikat. A tőszegi fazekak elterjedési körzetét egy térkép illusztrálja. „Akkor volt jó a vásár, ha állatvásár is volt, mert akkor volt sok tanyai ember. Aki túrót csinált, az vászon köcsögöt vett” – emlékszik a tőszegi Csizmás Marika arra, hogy mit miért vettek akkoriban. A cserevilág rányomta bélyegét az emberek életére.

A legtöbb fénykép *Cserépedények a használatban* című részt illusztrálja. A XIX. század végére megkedvelték a gránit és a zománcozott edényeket. A főzési technikák változásával újfajta főzőedényeket kerestek a piacokon. A változás folyamatában – cserép–gránit–zománcozott edény – egymásutáni-ság alakult ki.

Az 1960 utáni fazekasság helyzetének korrajza bontakozik ki egy újabb fejezetben. A gyökeres változást az életmód átalakulásával hozhatjuk párhuzamba. A folyamat – igény a virágcserepek iránt, új értékesítési mód megjelenése, termékváltás, áralakítás – negatív irányba hatott. Új terméktípusok is megjelentek: párológatók, kaktuszalak.

A *Kitekintés* rész összegző tanulmányokkal hat az olvasóra. Azokra a kérdésekre, amelyek felmerültek a szerzőben, és gondolkodásra készítettek az előzőket, válaszok születtek. Úgy vélem, hogy *Bánkiné Molnár Erzsébet* mindent megtett annak a szikrának a fellobbanásához, ami újra és újra elindítója lehet e szép mesterség fehér foltjainak kitöltésére és talán újbóli gyakorlásának. (Studia Folkloristica et Ethnographica 40. Debrecen, 1998.)

Mislovics Andrea

A Tudományos Gyűjtemény (1817–1841) repertórium

Aki keresett, kutatott már több évfolyamot megért periodikák közlemény-dzsungelében, az tudja igazán értékelni Csécs Teréznek, a győri Xántus János Múzeum könyvtárosának munkáját. Ő készítette el ugyanis a 25 évfolyamot megért első magyar nyelvű enciklopédikus folyóirat 300 füzetében található közel negyvenezer oldalnyi közlemény föltárását. Köz hely, hogy az ilyen tudományos felkészültséget, alaposágot és pontosságot igénylő segédeszköz készítése egyben nagy aláza-

tot és szerénységet kíván, s talán ezzel magyarázható, hogy a reformkori tudományos életet bemutató összefogó és formáló folyóirat tartalmának számbavételére eddig várni kellett.

A Tudományos Gyűjtemény nem kisebb feladatot tűzött ki maga elé, mint hogy bemutassa és szervezze a megosztott magyar tudományos életet, ismertesse a külföldi eszmeáramlatokat és tudományos eredményeket. E célból értekezéseket, könyvismertetéseket és híreket közölt. Ezekben rengeteg ismeret, adat és tény halmozódott föl egy-egy táj, régió vagy település helyismereti vonatkozásaiával együtt. Nem csoda, mert a tudós szerkesztők (Fejér György, Thaisz András, Horváth István, Vörösmarty Mihály és mások) mindenkit igyekeztek szerzőnek megnyerni, aki a kor szak tudományos életében számított.

Csécs Teréz munkája a feldolgozás szempontjait föltáró, a használat elősegítő és a Tudományos Gyűjteményt tömören jellemző előszóval kezdődik. Ezt követi a 3928 bibliográfiai tételből álló Cikkmutató, amely tulajdonképpen a megjelenés sorrendjét tükröző összesített tartalomjegyzék, de ez nem az egyes füzetek tartalomjegyzéke alapján készült, hiszen a szerző bizonyos adatokat az egyszerűség kedvéért következtetesen átcsoportosított. A tanulmányok címfelvétele a cikk elején szereplő cím alapján történt, betűhíven ragaszkodva az eredeti címhez. Könyvismertetéseknél első helyen a könyv bírálójának neve szerepel, ezt követi a könyv címe, szerzője és könyvészeti adatai. Csécs Teréz láthatóan törekedett a jó azonosíthatóságra, ezért segítségül hívte a feltárt periodika egyéb lelohelyeit, az álnév lexikonokat. Szinyei József Magyar írók élete és munkái című hatalmas művét és a Tudományos Gyűjteménnyel foglalkozó tanulmányokat.

A repertórium talán legfontosabb része a Cikkmutatónál is terjedelmesebb, mintegy 7000 személynév és 1200 földrajzi nevet tartalmazó két névmutató és a tartalmi visszakeresést szolgáló tárgymutató. E részbe bekerültek a szerzői nevek, a címekben található személy-, földrajzi és intézménynevek, továbbá akikről vagy amelyekről a cikk szól és akikkel a szerző polemizál. A földrajzi neveknél a szerző a helynevek ma ismert névalakjáról utalt a többire, a tárgymutatót talán a kívánatosnál is nagyobb mélységig kidolgozta, s többnyire sikerrel birkózott meg a szavak jelentésváltozásával. Külön szerepelnek a fáradságos munkával összegyűjtött metszetek, nyomatok, szövegváltozatok, a *Illusztrációk* című részben. Végül a felhasznált irodalom, a rövidítések jegyzéke és a Tudományos Gyűjtemény szerkesztőinek és kiadóinak felsorolása teszi teljessé az igényes nyomdai kivitelben megjelent repertóriumot, amelyet jó szívvel ajánlok minden kutatónak, közgyűjteményben dolgozónak és a honismeret, helytörténet iránt érdeklődőknek. (Győr, 1998. Xántus János Múzeum, Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár Győri levéltára.)

Tuba László

L. JUHÁSZ ILONA:

Szlovákiai magyar néprajzi bibliográfia (1987–1988)

Bármely tudományos kutatás első feladata, hogy szerbe-számba vegye az elődök munkáját, mert enélkül nem lehet új eredményeket elérni. Ezen jól bevált úton haladnak a szlovákiai magyar néprajzkutatók is és már 1988-ban kiadtak *Liszka József* vezetésével egy 232 oldalas kitérő bibliográfiát: *A szlovákiai magyar nemzetiség etnográfiai és folklorisztikai bibliográfiája (A XIX. század elejétől 1986 végéig)*, melynek gondozásában a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete, névszerint *Ján Botík* és a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége is résztvett, de kétségtelen, hogy a legtöbb munkát a kötet megjelenítése érdekében *Liszka József*, a szlovákiai magyar néprajzkutatás vezető egyénisége, végezte.

A nagy politikai fordulat után két év szlovákiai magyar néprajzi könyvszete is napvilágot látott (1991 *Fülöp Laura*; 1992 *L. Juhász Ilona*), melyet most újabb két év követett. Ennek előszavában azt is jelezték, hogy a hiányzó évek feldolgozását rendszeresen végzik, így remény van, hogy nemsokára kezünkben tarthatjuk az adott terület XIX–XX. századot bemutató teljes bibliográfiáját. Nagyon nehéz körülmények között dolgoztak, hiszen a *Duna menti Múzeum (Komárom)*, magyar vonatkozású tevékenységét a minimumra csökkentették 1996–1997-ben, kiváló szakembereket bocsátottak el és néhány évre megszakadt a bibliográfiai adatok gyűjtése is. 1997 októberében megalakult Dunaszerdahelyen a *Fórum Társadalomtudományi Intézet*, mely létrehozta *Liszka József* vezetésével Komáromban az Etnológiai Központot, mely a néprajzi könyvszeti kutatásokat tovább folytatta. Céljuk az, hogy amint az éveket utolérték lehetőleg minden évben megjelentetik az előző év termését.

A bibliográfiai sorozat célját *L. Juhász Ilona* így határozta meg: „E kiadványok megjelenítésével

elsősorban a néprajzkutatók, valamint az amatőr néprajzgyűjtők munkáját kívánjuk segíteni. Meggyőződésünk azonban, hogy a bibliográfiánkat haszonnal forgathatják majd a helytörténészek, a honismereti kutatók, a pedagógusok és a diákok is, tehát mindenki, aki érdeklődik múltunk és néprajzi hagyományaink iránt.” Ehhez hadd fűzzem még hozzá, hogy segítségével az anyaországi néprajzkutatók és a néprajz iránt érdeklődők olyan segédeszközkhöz jutnak, mely munkájukat nemcsak teljesebbé, hanem szebbé is teheti. Apró gyűjtések, cikkek, de tanulmányok is olyan újságokban, folyóiratokban húzódnak meg, melynek eddig nevét se hallottam. Hadd említsek csak néhányat: *Gömöri Szó* (Rimaszombat), *Gömöri Hajnal* (Rimaszombat), *Csermosnya* (Dernő), *Kis Építő* (Pozsony), *Nő* (Pozsony), *Szabad földműves* (Pozsony), *Zempléni Szó* (Töketerebes). Ezekben és más társaikban sok esetben folytatásos közlések jelennek meg, melyek egy-egy kérdést több oldalról világitanak meg. Csak egyetlen példa: *Bodnár Lajos: Kasos méhészet a Ung vidékén* 6 folytatásban a *Zempléni Szó* 29. évf. 1988-ban jelent meg, melyhez számozás nélkül még hét közlés csatlakozik ebben az évben.

A bibliográfia a szerzők neve szerint sorolja fel a cikkeket, tanulmányokat könyveket, az utóbbiak címlapját is közli néhány esetben. A könnyebb tájékozódást elősegíti egy szakmutató, melynek segítségével gyorsan lehet tájékozódni, ha valaki a néprajz nagyobb vagy kisebb területéhez keres adatokat. Az alapos földrajzi mutató különösen kedvez a honismereti kutatóknak, akik a magyar és szlovák településnév segítségével azonnal megtalálják saját kutatási területüket. Végül a feldolgozott periodikák jegyzéke tájékoztat bennünket arról, hogy milyen hatalmas munkát végzett a kötet összeállítója.

A *Lilium Aureum* Kiadó rendkívül izléses, művészi külsővel jelentette a könyvecskét, mely a *Miscellanea Bibliothecae Hungaricae* sorozat első számaként látott napvilágot. (Dunaszerdahely, 1998.)

Balassa Iván

A hétfalusi csángók
1848-as emlékműve
a barcasági
Hosszúfaluban...

1848.
December 23.

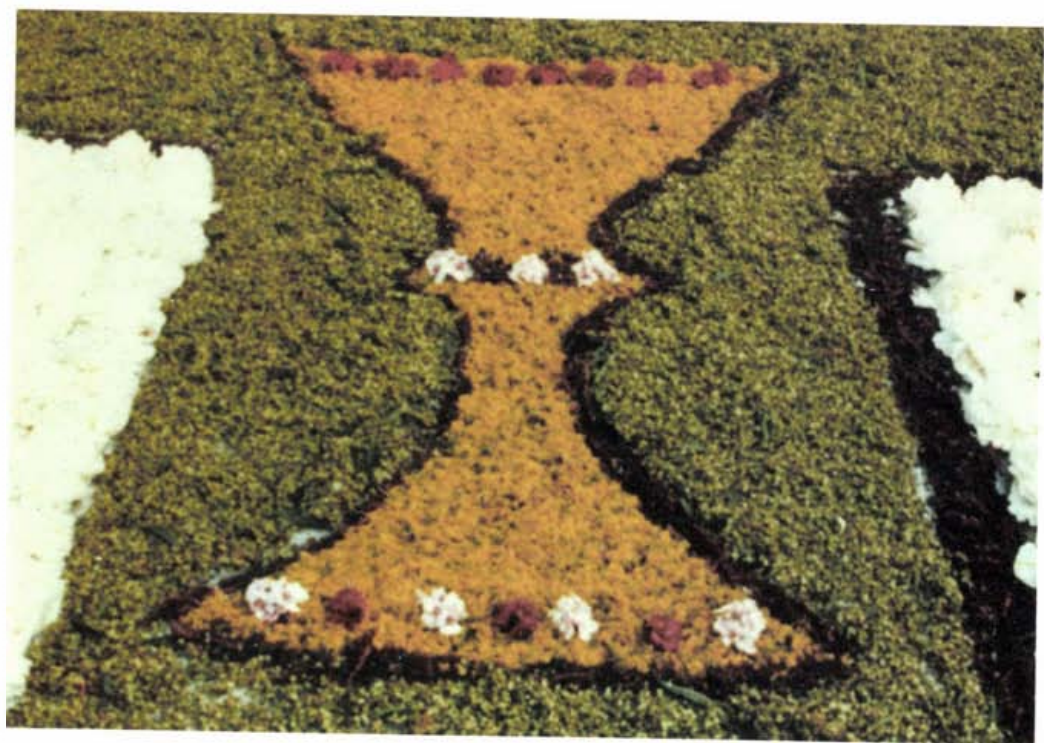
51 Csángó vértanu emlékére
emelte
az E.M.K.E.brassói fiókja.
1891.

Szent örömök közt vártuk
a Megváltó születését,
Nem sejtők a halált
s ime lesujta reánk;
Nem szakadt meg azért örömünk,
mert égbe menénk fel,
S égből nézi szemünk:
boldog drága honunk.

Oh ne sirasd a dicsőt,
a hazáért vérral adózót;
Sirhalmán a virág,
lásd, koszoruba gyüle,
S a kegyelet feltűzi fejére,
hogy intse az élőt:
Élnünk szép a honért,
szébb meghalni azért.

...amit időnként
meggyaláznak.

Úrnapi virágszőnyeg Budaörsön